
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330

М. Ю. Авксєтьєв, докторант**ВИБІР ПЕРСПЕКТИВНИХ ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ, ЯКІ СПРИЯТИМУТЬ ШВИДКОМУ ПІДВИЩЕННЮ ТЕМПІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ЗБАЛАНСОВАНОМУ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА**

Викладено матеріал, який стосується критеріїв відбору перспективних галузей. Наведено характеристики наявних проблем, способи їх вирішення та результати, яких можна досягти в майбутньому.

Ключові слова: перспективна галузь, ефект імпортозаміщення, мультиплікативний ефект, сальдо торгівельного балансу.

М. Ю. Авксєтьєв, докторант**ВЫБОР ПЕРСПЕКТИВНЫХ ОТРАСЛЕЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ, КОТОРЫЕ СПОСОБСТВУЮТ БЫСТРОМУ ПОВЫШЕНИЮ ТЕМПОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И СБАЛАНСИРОВАННОМУ РАЗВИТИЮ ПРОИЗВОДСТВА**

Изложен материал, касающийся критериев отбора перспективных отраслей. Приведены характеристики имеющихся проблем, способы их решения и результаты, которые могут быть достигнуты в будущем.

Ключевые слова: перспективная отрасль, эффект импортозамещения, мультипликативный эффект, сальдо торгового баланса.

M. Yu. Avksientiev, doctoral**SELECTION OF PERSPECTIVE SECTORS OF THE NATIONAL ECONOMY, WHICH CONTRIBUTE TO QUICK INCREASE IN ECONOMIC GROWTH AND BALANCED DEVELOPMENT OF PRODUCTION**

The material concerning selection criterion of promising industries is given. The characteristics of the existing problems, their solutions and the results that can be achieved in the future are presented.

Keywords: perspective industry, the effect of import substitution, multiplicative effect, export surplus.

Постановка проблеми. Україна має багато можливостей для підвищення темпів свого економічного зростання. Одними з головних чинників, які можуть забезпечити таке зростання, є перспективні галузі, які мають високий потенціал для розвитку, достатній рівень інвестиційної привабливості та стійкий попит на свою продукцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час написання статті використовувалися всі відкриті джерела мережі Internet, що дало змогу проаналізувати показники розвитку галузей народного господарства та обрати з них найбільш перспективні. Були використані матеріали власного дослідження та публікації вітчизняних і зарубіжних спеціалістів, роботи яких присвячені даній проблемі.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. В сучасних періодичних виданнях, в мережі Internet, у статтях та публікаціях проблема, яка розглядається, розкрита в досить значній мірі. Однак відсутня структурна послідовність у викладенні матеріалу, інформація, що аналізується, не має чіткої спрямованості на проблему.

Виклад основного матеріалу. Вдосконалення інституційної системи регулювання, підвищення ролі планових засад управління, реалізація ефективної інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, обґрунтоване визначення векторів і пріоритетів внутрішньої і зовнішньоекономічної політики, збереження політичної стабільності – все це фактори, які сприятимуть швидкому підвищенню темпів економічних показників, розвитку внутрішнього ринку і більш широкому представництву товарів українського виробництва на світових ринках.

Для досягнення цієї мети необхідно науково обґрунтувати визначення пріоритетів, які дозволять знайти ефективний спосіб концентрації обмежених фінансових ресурсів на стратегічно важливих напрямках, розвиток яких сприятиме прискоренню темпів економічного потенціалу та соціальному зростанню.

Наукове обґрунтування досягнення цієї мети полягає у визначенні пріоритетних галузей народного господарства, які дозволять покращити економічні показники, “зняти” соціальну напругу та вийти вітчизняним товаровиробникам зі своєю продукцією на нові ринки збуту.

До критеріїв визначення пріоритетних галузей (секторів) можна віднести (рис. 1):

1) наявність попиту на продукцію галузі на внутрішньому та зовнішніх ринках, а також впливу на розвиток суміжних галузей – тобто проводиться аналіз попиту на продукцію серед споживачів, визначаються товари, які вони найчастіше купують, а також визначається вплив на галузі, які знаходяться у тісному взаємозв'язку. Наприклад, виробництво будівельних матеріалів тісно пов'язане з лісопереробною галуззю, добуванням піску тощо;

2) природний та виробничий потенціал відповідної галузі (сектору) народного господарства, використання якого може забезпечити внутрішній ринок продукцією цієї галузі та розширити експортні можливості України. В основі даного критерію лежить аналіз наявних ресурсів, які забезпечують роботу галузі. Наприклад, виробництво будівельних матеріалів у державі є вигідним, оскільки Україна має запаси деревини, піску, чорних та кольорових металів, води, що забезпечує таке виробництво. На противагу можна розглянути приклад, пов'язаний з нанотехнологіями. Поки що в Україні ця галузь є досить нерозвиненою, оскільки не вистачає висококваліфікованих кадрів, коштів, машин для роботи та ін.;

3) соціально-економічний ефект від нарощування внутрішнього виробництва, який можна виміряти за допомогою:

- зростання ВВП за рахунок розвитку відповідної галузі (сектору);
- зростання обсягів виробництва цієї галузі (сектору) у фізичному та вартісному вимірах та збільшення частки виробництва галузі (сектору) в загальному обсязі національного виробництва;
- внеску відповідної галузі (сектору) у зміну торговельного балансу (ефект імпортозаміщення, який виникає в результаті зниження рівня залежності від імпорту);
- кількості створених нових робочих місць на підприємствах галузі (сектору);
- впливу на зниження внутрішньої ціни;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- впливу на екологію та навколишнє середовище;
 - зростання значення інтегрального коефіцієнта K_i , який розраховується за формулою:

$$K_i = \frac{\text{зростання економічного ефекту}}{1 \text{ одиниця інвестицій}} \quad (1)$$

Користуючись цими критеріями, можна виділити основні галузі в промисловості України, які можуть у перспективі забезпечити значне підвищення темпів економічного росту та відіграють важливу роль у процесах імпортозаміщення:

- 1) хімічна промисловість (виробництво мінеральних добрив, світлих нафтопродуктів, пального, окремих видів пластмас та ін.);
- 2) хіміко-фармацевтична промисловість (виробництво антибіотиків та деяких субстанцій, які використовуються для виготовлення широкого асортименту ліків);
- 3) машинобудівна промисловість (транспортне літакобудування, виробництво тепловозів, вагонів, цистерн, авіадвигунів тощо);
- 4) будівельна галузь (капітальне будівництво та виробництво будівельних матеріалів);
- 5) харчова промисловість (виробництво продуктів харчування за рахунок переробки рослинної сировини).

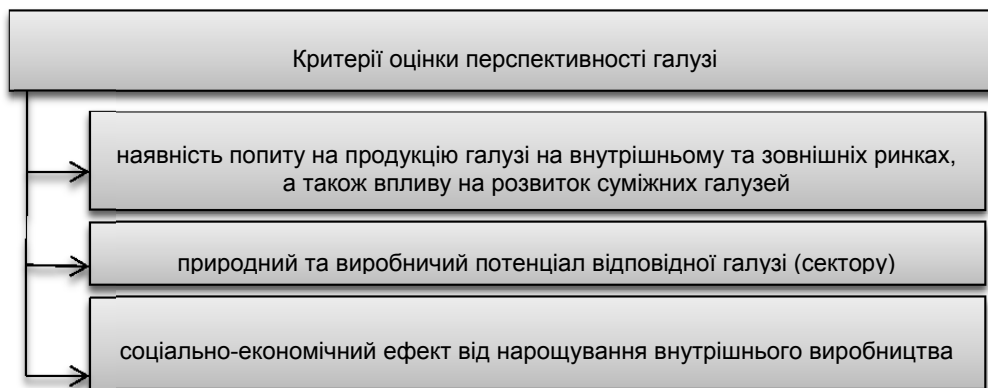

Рис. 1. Структурно-логічна схема критеріїв визначення перспективних галузей
Джерело: складено автором.

Хімічна й нафтохімічна промисловість та виробництво світлих нафтопродуктів є перспективною галуззю народного господарства, яка відповідає усім критеріям. Попит на продукцію цієї галузі є стабільним і буде тільки зростати, адже вона також впливає на суміжні галузі.

На території України зараз функціонують лише шість нафтопереробних комбінатів, які задовольняють потреби національної економіки та населення у світлих нафтопродуктах менше ніж на половину (30-40%). Це призводить до того, що держава змушена щомісяця імпортувати продукцію даної галузі на суму 2-2,3 млрд доларів.

Існує два шляхи вирішення проблем цієї галузі:

- 1) інтенсивний;
- 2) екстенсивний.

Інтенсивний спосіб є більш бажаним. Він передбачає прийняття програми, основною метою якої є найшвидше поновлення проектних обсягів світлих нафтопродуктів відповідної якості на території України. Для досягнення даної

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

мети потрібно провести переговори із власниками заводів щодо узгодження умов виходу підприємств цієї галузі на проектну потужність.

Екстенсивний спосіб є менш бажаним, його можна застосувати після закінчення переговорів з власниками, якщо вони не дадуть позитивних результатів. Цей спосіб передбачає будівництво нових нафтопереробних заводів (НПЗ) за рахунок бюджетних коштів (будівництво одного НПЗ обійдеться державі приблизно в 6 мільярдів доларів та триватиме 2-2,5 роки, причому термін окупності інвестицій – 3-3,5 роки).

Однак перед тим як перейти до реалізації першого чи другого способу, необхідно вирішити питання, яке стосується оптимізації співвідношення між ввізним митом на сиру нафту і митом на імпортовані світлі нафтопродукти, які сьогодні в основному представлені на вітчизняному ринку. Адже на сьогодні розмір ввізного мита в Україні робить переробку українських нафтопереробних заводів нерентабельною.

Якщо українські НПЗ розпочнуть виготовляти в основному автомобільне паливо та супутні продукти, то це призведе до суттєвого зменшення імпорту цих продуктів на вітчизняний ринок. При поновленні потужності одного діючого (чи будівництві нового) НПЗ через два роки темпи зростання ВВП досягнуть рівня 0,5-0,7% щорічно, позитивне сальдо торговельного балансу може скласти 5-6 млрд дол. на рік.

Ще одним позитивним фактором перспективності цієї галузі є підвищення рівня національної безпеки завдяки зростанню виробництва бензину на території України [2].

Фармацевтична промисловість є наступною галуззю, яка відповідає вказаним критеріям та може забезпечити швидке досягнення запланованих результатів. У цій галузі лише 27,4% попиту населення задовольняють вітчизняні виробники, а 72,5% пропозиції представляють імпортні продукти.

Якщо проаналізувати обсяги імпорту напівфабрикатів та експорту фармацевтичних товарів, то можна зробити висновок, що Україна має виробничі потужності, які можуть стати основою для збільшення об'ємів вітчизняного виробництва продукції фармацевтичної галузі. А в зв'язку з тим, що держава імпортує досить значний обсяг фармацевтичної продукції, то збільшення випуску українськими виробниками продукції цієї галузі є дуже важливим моментом. Якщо збільшення виробництва фармацевтичної продукції вітчизняними виробниками триватиме, то це дасть їм змогу не тільки збільшити свою частку на внутрішньому ринку, а й навіть зайняти певні ніші на зовнішніх ринках збуту.

Для того, щоб фармацевтична промисловість могла досягти такого ефекту (процес імпортозаміщення та зростання експорту), необхідно розробити та почати реалізовувати державну програму розвитку цієї галузі. Також цьому сприяє розміщення спеціального державного замовлення для задоволення потреб українських лікарень, які мають державну форму власності; державні пільги, що надаються вітчизняним товаровиробникам; більш широке використання генеричних препаратів; широку та всеохоплюючу рекламну кампанію та ін.

Якщо проаналізувати динаміку виробництва фармацевтичної продукції, то вона має тенденцію до зростання, хоча частка витрат у ВВП на охорону здоров'я в Україні майже вдвічі нижча за відповідну частку в країнах Європи.

Якщо держава почне виконувати дані пропозиції, то через 2-3 роки негативне сальдо по торгівлі фармацевтичною продукцією скоротиться на 0,5-1 млрд дол.; ціни на внутрішньому ринку знизяться на 20-25%; збільшиться зайнятість населення на 10-15 тис. осіб (без урахування сфери дис-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

трибуції) [3].

Машинобудування – перспективна галузь, оскільки вона є наукоємним сегментом та здатна забезпечити попит вітчизняних виробників в інвестуванні коштів. Ця галузь забезпечує 12% реалізованої продукції переробної промисловості. Однак масштаб економічної діяльності машинобудівної галузі неспроможний стимулювати розвиток суміжних галузей та забезпечити оновлення основних фондів підприємств цього сектору національної економіки.

За останні роки тенденція розвитку машинобудування не була позитивною, хоча ця галузь значною мірою і визначає науково-технічний розвиток інших сегментів народного господарства. Однак потреби внутрішнього ринку на продукцію цієї галузі продовжують зростати. Попит забезпечується в основному імпортованими товарами, що пояснюється низькою конкурентоспроможністю та технологічною відсталістю підприємств галузі. Обсяги імпорту значно перевищують експорт - від 2 до 8 разів (виняток становить лише залізничний транспорт та авіакосмічна техніка).

Незважаючи на всі ці проблеми, машинобудівна галузь має необхідний потенціал для розвитку, збільшення експорту та внутрішнього попиту на свої товари.

Можна виділити наступні види продукції цієї галузі, які допоможуть забезпечити зростання задоволення внутрішніх потреб та експорту:

- 1) машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання;
- 2) засоби наземного транспорту (вагони та локомотиви);
- 3) медична техніка.

Також для зростання експорту та попиту на внутрішньому ринку вітчизняним виробникам необхідно надавати профільні сервісні послуги з обслуговування своїх товарів.

Для того, щоб вирішити основні проблеми машинобудівної галузі та сприяти її розвитку, Україна має використати наступні інструменти державного регулювання:

- 1) впровадження системи стратегічного планування на загальнодержавному та галузевому рівні;
- 2) держава, бізнес і наука повинні брати активну участь у формуванні технологічних платформ;
- 3) впровадження державних закупівель у вітчизняного виробника;
- 4) розроблення способів та механізмів стимулювання вітчизняних споживачів до купівлі високотехнологічної продукції українського машинобудування через систему «трейд-ін»;
- 5) активне використання та впровадження державно-приватного партнерства;
- 6) створення спільних підприємств з провідними іноземними підприємствами, які займаються виробництвом машинобудівної продукції масового споживання та які мають високу частку локалізації виробництва в Україні.

За умови усунення проблем, які існують в машинобудівній галузі, можна досягти наступних результатів:

- 1) імпортозаміщення (значної заміни потребує парк українських вагонів, тепловозів, транспортних літаків, медичної техніки, енергетичних приладів);
- 2) зростання обсягів експортованої продукції;
- 3) створення мультиплікативного ефекту для машинобудівних підприємств держави, оскільки для задоволення наявних потреб потрібна достатньо велика кількість виробників.

За 2-3 роки ефект від зростання обсягів лише транспортного машинобудування може скласти 3-6 млрд дол. на рік, при цьому негативне сальдо тор-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

говельного балансу скоротиться на 2 млрд дол. на рік, в результаті зростання експорту та імпортозаміщення. Якщо темпи зростання у машинобудівній галузі збільшуватимуться, то це допоможе додатково створити 100-120 тис. робочих місць як на підприємствах галузі, так і у сервісних компаніях.

Капітальне будівництво може стати одним з основних мультиплікаторів розвитку внутрішнього ринку і виробництва, оскільки тут спостерігається значне зростання інвестицій в основний капітал та позитивна динаміка щодо введення в дію окремих виробничих потужностей. Наприклад, електростанцій, трансформаторних підстанцій, потужностей з виробництва цегли, тваринницьких комплексів тощо. Оскільки в капітальному будівництві спостерігається досить значне зростання, то основну увагу слід приділити саме виробництву будівельних матеріалів, які є необхідними для його проведення.

Основною проблемою є те, що для цієї галузі не вистачає матеріалів, адже у виробництві промислової продукції для будівництва задіяні сектори добувної та переробної промисловості, більшість з яких мають негативну динаміку обсягів виробництва у натуральному вираженні.

Сьогодні в світі існує потреба у великій кількості сировини, яка необхідна для виробництва будівельних матеріалів (пісок, каолінові глини, граніт, базальт, галька, гравій, флюс вапняковий тощо). Тому основним завданням держави є стимулювання розвитку виробництва з високою доданою вартістю та поступове згортання сировинного експорту. З цією метою необхідно стимулювати ефективне використання існуючих та створення нових сучасних виробничих потужностей для забезпечення потреб внутрішнього ринку, а також експорту українських будівельних товарів.

При цьому вже зараз може виникнути ефект імпортозаміщення та зростання обсягів експорту деяких груп товарів (будівельна цегла, блоки для підлоги, плити для покриття, санітарно-технічні вироби з кераміки та ін.) в результаті використання існуючого потенціалу, що забезпечить можливість збільшення позитивного торговельного сальдо.

При подальшому зростанні обсягів будівництва пропорційно збільшуватимуться потреби в металі, цеглі, бетоні, цементі та ін. В результаті розвиватиметься видобувна та переробна промисловість, форсуватимуться нові та укріплюватимуться вже існуючі виробничі ланцюги.

Одна з найкращих ситуацій з балансом зовнішньоторговельних операцій склалася в галузі сільського господарства та харчової промисловості.

Для того, щоб на внутрішньому ринку харчової промисловості переважали українські виробники, потрібно стимулювати відповідні виробництва з глибинною переробкою продукції. Для досягнення цієї мети потрібні наступні заходи:

- продовжити термін дії чинних програм, пов'язаних з агропромисловим комплексом та харчовою промисловістю;
- використовувати методи непрямой конкуренції (встановлення власних жорстких стандартів, які б могли стримувати імпорт тощо);
- підтримати реалізацію інфраструктурних проектів (побудова та реконструкція шляхів, сховищ, холодильників та ін.) [4].

За 2-3 роки позитивне сальдо торговельного балансу може досягти позначки в розмірі 0,5-0,7 млрд дол. Це пояснюється тим, що на світовому ринку харчових продуктів спостерігається стійке зростання цін. Вирішення наявних проблем в галузі дозволить відкрити від 250 до 400 тисяч нових робочих місць.

Висновки. Економіка держави, при дотриманні певних умов, може вийти на новий рівень. Основними мультиплікаторами економічного розвитку мо-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

жуть стати наступні галузі: хімічна, фармацевтична, машинобудівна та харчова промисловість, капітальне будівництво та виробництво будівельних матеріалів.

Усі перераховані галузі мають стійкий попит на свою продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках та можливості для задоволення наявних потреб. По цих галузях спостерігається зростання позитивного сальдо торговельного балансу та інвестиційної привабливості. Вони займають значну частку у ВВП. Перераховані галузі мають вплив на суміжні сегменти національної економіки, тому їх розвиток сприятиме поліпшенню ситуації в останніх. Також розвиток і стимулювання роботи цих галузей допоможе відкрити більше мільйона нових робочих місць.

Література

1. Копосов І. О. Методика визначення перспективних галузей економіки [Електронний ресурс] / І. О. Копосов, О. О. Семененко. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ei/2011_45/PDF/18_Kopo.pdf
2. Ушкалова А. Перспективні експортно-орієнтовані галузі економіки проблеми кадрового забезпечення [Електронний ресурс] / А. Ушкалова. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/17891/1/25-Ushkalova.pdf>
3. Сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Експерти назвали найбільш перспективні для інвестування галузі економіки України [Електронний ресурс] // Сайт національних новин. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/692166-eksperti-nazvali-naybilsh-perspektivni-dlya-investuvannya-galuzi-ekonomiki-ukrayini>

Надійшла 15.06.2013